

فهرست

FILM	پاسخ	سؤالات	درسنامه
25 min	۱۸۴	۱۶	۶
21 min	۱۸۵	۳۰	۲۰
19 min	۱۸۷	۴۵	۳۵
20 min	۱۹۰	۶۱	۵۰
26 min	۱۹۲	۷۷	۶۷
24 min	۱۹۴	۹۸	۸۳
26 min	۱۹۷	۱۱۶	۱۰۶
29 min	۲۰۱	۱۳۴	۱۲۳
18 min	۲۰۶	۱۵۶	۱۴۴
30 min	۲۰۹	۱۷۳	۱۶۱

درس اول: هستی‌بخش

درس دوم: یگانه بی‌همتا

درس سوم: توحید و سبک زندگی

درس چهارم: فقط برای تو

درس پنجم: قدرت پرواز

درس ششم: سنت‌های خداوند در زندگی

درس هفتم: بازگشت

درس هشتم: زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی

درس نهم: پایه‌های استوار

درس دهم: تمدن جدید و مسئولیت ما

بازمبندی درس دین و زندگی ۳

شماره درس	پایانی نوبت اول	پایانی نوبت دوم
اول و دوم	۶	۳
سوم و چهارم	۴	۳
پنجم و ششم	۶	۴
هفتم و هشتم	—	۵
نهم و دهم	—	۵
قرائت	۴	—
جمع	۲۰	۲۰

امتحان نهایی

۲۱۶	آزمون ۱: خرداد ماه ۱۴۰۱
۲۱۷	آزمون ۲: شهریور ماه ۱۴۰۱
۲۱۹	آزمون ۳: دی ماه ۱۴۰۱
۲۲۱	پاسخ‌نامه تشریحی آزمون ۱ تا ۳

1

بخش

درستامه

و سوالات تشریحی

درس اول

هستی بخش

در این درس می‌خوانیم

نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا، آگاهی یافتن به نیاز خود به خداوند که سرچشمهٔ بندگی است، مفهوم نور بودن خدا در هستی، معرفت عمیق و والای خدا را در هر چیز دیدن و ناتوانی انسان در شناخت چیستی و ذات خداوند.

مشاوره

۳ آیه، ۴ حدیث و ۴ شعر در این درس، موجود است.

دوست من! اول باید منظور از نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا رو همراه با مثال‌های مرتبط با اون یاد بگیری. بعد به سراغ آیات اون بری. آیه، حدیث و شعرای مربوط به نور بودن خداوند در هستی رو کنار هم و در ارتباط با همدیگه فرابگیر. فایده و ثمرهٔ درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز یعنی افزایش بندگی که آگاهی، سرچشمهٔ اونه رو همراه با دعای پیامبر که اهمیت زیادی داره، خوب بخون. در نهایت، حیطهٔ شناخت انسان رو نسبت به هستی و چیستی خدا به طور مشخص بیاموز.

تفکر و اندیشه^۱

- اندیشه مانند بذری است که ۱ در ذهن جوانه می‌زند، ۲ در دل و قلب ریشه می‌دواند و ۳ برگ و بار آن به صورت اعمال، ظاهر می‌گردد.
- اندیشه، ۱ بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، ۲ استعدادها را شکوفا می‌کند و ۳ امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها (= تفکر و اندیشه) باشد.

(میزان الحکمة) - ایستگاه حدیث

پیامبر اکرم (ص): **أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَفِي قُدْرَتِهِ.** | برترین عبادت، اندیشیدن مداوم دربارهٔ خدا و قدرت اوست.

سؤال ۱ از دیدگاه رسول خدا (ص)، برترین عبادت‌ها چیست؟

۲ اگر اندیشیدن، مداوم و دربارهٔ خدا و صفات او باشد، کدام تعبیر پیامبر (ص) در مورد آن صحیح است؟

پاسخ ۱ اندیشیدن مداوم دربارهٔ خدا و قدرت او

۲ برترین عبادت‌ها

- این بخش از کتاب (بخش تفکر و اندیشه شامل درس‌های ۱ تا ۶) به همین عبادت پرداخته است: اندیشه دربارهٔ خدا

ایستگاه سؤال

۱ | آیات و احادیث: پیام حدیث شریف پیامبر اکرم (ص): «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَفِي قُدْرَتِهِ» را بنویسید.

۲ | جای خالی (الف) اندیشه، مانند بذری است که در ..... جوانه می‌زند، در دل و قلب ..... می‌دواند و برگ و بار آن به صورت ..... ظاهر می‌شود.

ب) اندیشه، ..... را پرطراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را ..... می‌کند و امید به ..... را نوید می‌بخشد.

۳ | پاسخ کوتاه: مایهٔ طراوت و زیبایی بهار جوانی و شکوفایی استعدادهای انسان چیست؟

۴ | چند گزینه‌ای: پیامبر اکرم (ص) کدام مورد را برترین عبادت معرفی نموده‌اند؟

۱) بیان سخن حق در مقابل سلطان ستمگر
۲) اندیشیدن مداوم دربارهٔ خدا و قدرت او

۵ | پاسخ تشریحی: سه مورد از آثار و ثمرات تفکر و اندیشه را نام ببرید.

۱. تفکر و اندیشه مربوط به متن قبل از شروع درس اول است.

پاسخ ۱. اندیشه درباره خدا و قدرت او، برترین عبادت‌هاست.

۲. الف) ذهن - ریشه - اعمال

ب) بهار جوانی - شکوفا - آینده‌ای زیباتر

۳. اندیشه

۴. گزینه (۲)

۵. اندیشه، ۱. بهار جوانی را بر طراوت و زیبا می‌سازد،

۲. استعدادها را شکوفا می‌کند و

۳. امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد.

مقدمه

- آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی درباره این جهان پر جنب و جوش (پرغوغا) تفکر کرده باشید؟
- تفکر درباره جهان دوردست؛ یعنی آسمان بی‌کران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیارگان؛ و تفکر درباره همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش.

• آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی پهن‌اور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیارد‌ها میلیاردها کهکشان و ستاره و سیاره، با میلیاردها موجودات متنوع از کجا آمده‌اند؟

سؤال موجودات جهان، هستی خود را وامدار (فقیر، نیازمند، وابسته به) چه کسی هستند؟!

جواب همه موجودات، از جمله انسان پدیده‌هایی هستند که وجود و هستی‌شان از خودشان نیست و در وجود و هستی، نیازمند به خدا هستند.

تلاشگر: حواست باشه

لازمه این‌که بدانیم آیا موجودات، هستی خود را وامدار کسی هستند یا خیر، تفکر در مورد آغاز و پایان هستی، یا به تعبیری، تفکر درباره مبدأ و معاد است که نیازمند تفکر در جهان نزدیک و دوردست می‌باشد.

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

شناخت اولیه و ابتدایی

- هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند.

معرفت عمیق‌تر

- با وجود این شناخت اولیه (ابتدایی و فطری)، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها تفکر درباره نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود، به آفریننده است. بیان این راه به شرح زیر است:

مقدمه اول

- اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که ببندیشیم، آن‌ها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها، همه را، پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست.

چند عبارت مترادف با هم رو ببین!

تلاشگر: حواست باشه

پدیده‌ها = مخلوقات = وجودشان از خودشان نیست = فقیر = وابسته = وامدار

مقدمه دوم

- پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که ۱ خودش پدیده نباشد، بلکه ۲ وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد.

عبدالرحمان جامی این معنار را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

(جامی) - ایستگاه شعر

ذاتِ نایافته از هستی، بخش
خشک ابری که بُود ز آب تهی
چون تواند که بُود هستی بخش
ناید از وی صفت آبدهی

سؤال ۱ کدامین مقدمه استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش، در این بیت ذکر شده است؟
۲ مفهوم اصلی این ابیات را بنویسید.

پاسخ ۱ مقدمه دوم

۲ پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد؛ بلکه وجودش از خودش باشد.

آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست (بی‌نیاز و غنی است)، که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود.
نتیجه با توجه به دو مقدمه گفته شده می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای (خالق)، نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

تفکر در متن

توضیحات قبل را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بنویسید.

مقدمه اول: ما و این جهان، پدیده‌هایی هستیم که وجودمان از خودمان نیست و هستی ما از خودمان سرچشمه نمی‌گیرد.
مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده هستند و وجودشان از خودشان نیست، در موجود شدن نیازمند به وجودی هستند که وجودش از خودش باشد.
نتیجه: ما و همه پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هست شدن نیازمند به وجودی هستیم که وجودش از خودش و عین ذاتش می‌باشد.

نکته راهبردی

در تشخیص عبارات مربوط به مقدمه اول و دوم، اگر لفظی در جمله بیاید که به خدا اشاره کند، بیانگر مقدمه دوم است؛ مانند: پدیدآورنده، دیگری، هستی بخش، وجودش از خودش باشد، پدیده نیست، همواره هست، مستقل و قائم به خود است، هستی از او جدا نمی‌شود، وجودش عین ذاتش است، هستی او ذاتی است.

ایستگاه سؤال

۱ | صحیح / غلط: این مثال که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد، بیانگر مقدمه اول نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است.

۲ | جای خالی: یک موجود فقط در صورتی در وجود خود به دیگری نیازمند نیست که خودش ..... باشد.

۳ | پاسخ کوتاه: پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به چه چیزی هستند؟

۴ | کشف ارتباط: کدام یک از موارد سمت راست به موارد سمت چپ مربوط است؟

۱. معرفت عمیق‌تر	ا. آفریننده‌ای حکیم جهان را پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند.
۲. نیاز در بقا	ب. شناخت صفات و افعال خدا از راه تفکر درباره نیازمندی جهان به آفریننده ممکن است.
۳. شناخت اولیه	

۵ | پاسخ تشریحی: نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را با دو مقدمه و یک نتیجه، استدلال نمایید.

پاسخ ۱. غلط (این مثال مربوط به مقدمه دوم نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است).

۲. ذاتاً موجود

۳. نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد؛ بلکه وجودش از خودش باشد.

۴. ۳ ← ب ۱ ← آ

۵. مقدمه اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی مان از خودمان نیست.

مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده‌اند، نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که وجودش از خودش باشد و ذاتاً موجود باشد.

نتیجه: ما و این جهان در پدید آمدن و هست شدن به آفریننده‌ای نیازمندیم که سرچشمه هستی باشد.

۱. در بیت اول، بخش در مصراع اول به معنای سهم و بهره است و در مصراع دوم به معنای عطا کردن.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

• شما حتماً نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام رضا (ع) است، شنیده‌اید. شاید بارها آن را دیده و در آن نماز خوانده‌اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانی بازمانده از دوره تیموریان است و جاذبه زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه هم‌چنان باقی است، اما از معمار و بنا و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده‌اند، خبری نیست (فانی).

سؤال آیا رابطه خدا با جهان نیز مانند رابطه بنا با مسجد است؟

جواب اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی و ... تشکیل شده که هیچ کدام از آن‌ها را بنا به وجود نیارده است. هر یک از این مصالح نیز خواصی دارند که بنا آن را ایجاد نمی‌کند. بنا نه چسبندگی گچ را ایجاد می‌کند و نه سختی و استحکام سنگ را؛ به عبارت دیگر بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را.

• کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است. اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب، و خواص آن‌ها و حتی خالق خود بنا است. بر این اساس وجود بنا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌گردد.

نتیجه به همین جهت، جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است (نیازمندی در بقا) و این نیاز هیچ‌گاه قطع و یا کم نمی‌شود (ثابت و دائمی).

مثال به عنوان مثال می‌توان گفت که رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است؛ همین که مولد متوقف شود، جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند.

تلنگر: حواست باشه

رابطه خداوند با جهان، مشابه رابطه بنا و مسجد یا رابطه ساعت ساز و ساعت نیست.

رابطه خداوند با جهان تا حدی، مشابه رابطه مولد برق با جریان برق است.

• بنابراین، مسجد با ساخته شدن، از بنا بی‌نیاز می‌شود، اما موجودات چنین نیستند و پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند. (نیاز دائمی به خدا)

تلنگر: حواست باشه

فهم نیاز مداوم موجودات به خداوند در همه شئون زندگی (در پیدایش و بقا)، سبب عرض نیاز به پیشگاه الهی می‌شود.

• زبان حال موجودات را مولوی این‌گونه بیان می‌کند:

ایستگاه شعر (مولوی) - ایستگاه شعر

ما چو ناییم و نوا در ما ز توست	ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جان جان	تا که ما باشیم با تو در میان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما	تو وجود مطلق، فانی نما
ما همه شیران ولی شیر غلم	حمله‌مان از باد باشد دم به دم

سؤال ۱ مفهوم کلی ابیات فوق را بنویسید.

۲ طبق ابیات فوق، موجودات جهان در چه شرایطی به خدا نیازمندند؟

پاسخ ۱ موجودات دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

۲ موجودات پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. (نیازمندی دائمی در پیدایش و بقا)

ایستگاه آیه - فاطر، ۱۵

ای مردم شما به خدا نیازمند هستید
و خدا است که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ
وَ اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

خرداد ۹۹

سؤال ۱ با توجه به آیه «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَ اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

۲ عبارت قرآنی «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» خطاب به چه کسانی است؟

پاسخ ۱ نیاز در پیدایش و بقا **۲** مردم

۱. در این آیه مخاطب، مردم هستند ولی از آن‌جا که انسان اشرف مخلوقات است، اگر او به خدا نیازمند است، پس همه مخلوقات حتماً نیازمند خواهند بود. لذا همه مخلوقات مورد نظر است.

ایستگاه آیه - رحمن، ۲۹

هرآنچه در آسمانها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند. او همواره دست‌اندرکار امری است.

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

سؤال ۱ علت این‌که خداوند پیوسته دست‌اندرکار امری است، چیست؟

۲ نتیجه درخواست پیوسته موجودات از خداوند کدام است؟

پاسخ ۱ زیرا خداوند که در ذات خود هستی‌بخش و فیاض است به درخواست پیوسته موجودات از خودش پاسخ می‌دهد.

۲ دست‌اندرکار بودن خدا به طور دائمی

تدبر در قرآن

در آیات قبل (فاطر، ۱۵ / رحمن، ۲۹) تدبر کنید و به سوالات پاسخ دهید.

۱. فکر می‌کنید چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

زیرا در هر لحظه به خدا نیازمندند و همه امور عالم به تدبیر خداوند صورت می‌گیرد و اگر خدا لحظه‌ای آنان را به خود واگذار کند، همه نیست و نابود می‌شوند.

۲. نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

نیازمندی در همه شئون حیات، لحظه به لحظه، از پیدایش تا بقا؛ تمام داشته‌های انسان سر تا پا از خداست و نیاز به او هیچ‌گاه قطع نمی‌شود.

۳. منظور از این‌که خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است، چیست؟

یعنی خداوند دائماً به موجودات، هستی می‌بخشد و فیض می‌رساند.

ایستگاه سؤال

۱ | آیات و احادیث: بر اساس آیه «يا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّبِعُوا الْفُقَرَاءَ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» چرا فقط خداوند می‌تواند نیاز موجودات را برطرف نماید؟

۲ | صحیح / غلط: رابطه خدا با انسان مانند رابطه مسجد با سازنده آن است که قطع نمی‌شود.

۳ | جای خالی: در رابطه مسجد با سازنده آن، کار بنا فقط ..... کردن مواد و ..... آن‌ها است، اما خداوند، ..... مصالح و خواص آن‌ها است.

۴ | پاسخ کوتاه: چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

۵ | چند گزینه‌ای: موجودات پس از پیدایش:

(۱) مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. (۲) کمتر از لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند.

پاسخ ۱. زیرا خداوند تنها بی‌نیاز ستوده است.

۲. غلط (رابطه خدا با انسان مانند رابطه مسجد با سازنده آن نیست و تفاوت اساسی با آن دارد).

۳. جابه‌جا - چینش - خالق

۴. زیرا موجودات همواره به خدا نیازمندند.

۵. گزینه (۱)

آگاهی، سرچشمه بندگی

- انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند؛ اما انسان‌های آگاه، دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند (شهود خدا) و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هر چه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، ۱ نیاز به او را بیش‌تر احساس و ۲ ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

- برای همین (خودشناسی و معرفت بیشتر) است که پیامبرگرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند. (سنت توفیق الهی: درس ۶ سال دوازدهم)

تفسیر قمی - ایستگاه حدیث

پیامبر (ص): **اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا.** خدا یا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وا نگذار.

- سؤال ۱** رسول خدا (ص) با آگاهی کامل نسبت به نیازمندی‌اش به خدا و معرفت به رابطه خود با خداوند، چگونه دعا می‌کند؟
- ۲** مطابق دعای پیامبر (ص): «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا» انسان چه زمانی نباید از لطف و رحمت خاص خدا محروم شود؟
- ۳** تکیه و اعتماد انسان در تمام لحظات بر چه پشتوانه‌ای صحیح و بر چه چیزی نادرست است؟
- ۴** چرا پیامبر اسلام (ص) عاجزانه از خدا می‌خواهد که او را به حال خود واگذار نکند؟

خرداد ۹۹

- پاسخ ۱** خدا یا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وا نگذار.
- ۲** هیچ‌گاه، حتی چشم به هم زدنی
- ۳** انسان باید بر خدا تکیه کند و به نفس خود واگذار نشود.
- ۴** هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

ایستگاه سؤال

- ۱** صحیح / غلط: هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، توانایی خود را بیش‌تر احساس می‌کند.
- ۲** جای خالی: انسان‌های ..... دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند ..... او می‌دانند.
- ۳** پاسخ کوتاه: ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز چیست؟
- ۴** چند گزینه‌ای: انسان‌های ناآگاه نسبت به چه چیزی بی‌توجه هستند؟
- (۱) بی‌نیازی ذاتی خدا (۲) نیاز دائمی به خدا
- ۵** پاسخ تشریحی: نتیجه افزایش معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا چیست؟

شهریور ۹۸

- پاسخ ۱** غلط (هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند).
- ۲** آگاه - عنایات پیوسته
- ۳** آگاهی
- ۴** گزینه (۲)
- ۵** هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

نور هستی

قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای (نور) بیان می‌کند که در نظر اول برای ما شگفت‌انگیز می‌نماید. اما پس از تفکر دقیق به معنای آن پی می‌بریم. قرآن کریم می‌فرماید:

ایستگاه آیه - نور، ۳۵

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ خداوند نور آسمان‌ها و زمین است.

- سؤال ۱** با توجه به آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» معنای این که خداوند نور آسمان‌ها و زمین است، چیست؟
- ۲** قرآن کریم، رابطه مخلوقات با خداوند را از جهت پیدایی و آشکاری با چه کلمه‌ای بیان می‌کند؟
- ۳** لازمه پی بردن به معنای شگفت‌انگیز نور در این آیه چیست؟

شهریور ۹۹

- پاسخ ۱** تمام موجودات وجود خود را از خداوند می‌گیرند و پا به عرصه هستی می‌گذارند.
- ۲** نور
- ۳** تفکر دقیق

ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می‌دانیم که خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند.

سؤال پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟

جواب نور، آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود. نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکار هستند و سبب آشکار شدن اشیای دیگر هم می‌شوند.

• خداوند، نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند و وجودشان به وجود او وابسته است. به همین جهت، هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. در واقع، هر موجودی، در حدّ خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند (شهود خدا) و علم و قدرت او را می‌بینند.

تلنگر: حواست باشه

مطابق آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، هر چیزی در این جهان جلوه‌ای از جلوه‌های الهی است، نه «نوری از انوار وجود»!

ایستگاه شعر (شیخ محمود شبستری)

دلی کز معرفت نور و صفا دید به هر چیزی که دید، اول خدا دید

سؤال ۱ مفهوم اصلی بیت فوق را بنویسید.

۲ این بیت به کدام یک از شرایط دستیابی به معرفت عمیق و والا اشاره می‌کند؟

پاسخ ۱ آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

۲ پاکی و صفای قلب

• و به تعبیر باباطاهر:

ایستگاه شعر (باباطاهر)

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم به دریا بنگرم دریا تو بینم

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت نشان از قامت رعنا تو بینم

سؤال ۱ مفهوم اصلی ابیات فوق را بنویسید.

۲ از دیدگاه شاعر، معرفت عمیق و والا چیست؟

پاسخ ۱ آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

۲ این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند.

ایستگاه حدیث (علم الیقین)

امام علی (ع): ما رأيت شيئاً إلا و رأيت الله قبله و بعده و معه. هیچ چیزی را ندیدم مگر این که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.

سؤال ۱ حضرت علی (ع) خداوند را در چه شرایطی مشاهده می‌کند؟

۲ معرفت عمیق و والای حضرت علی (ع) از زبان ایشان چگونه وصف یافته است؟

۳ مقصود امام علی (ع) از تعبیر «قَبْلَهُ»، «بَعْدَهُ» و «مَعَهُ» در این حدیث چیست؟

پاسخ ۱ قبل، بعد و با هر چیز

۲ با هر چیزی خدا را دیدن

۳ پیدایش - موت و فنا - بقا

تفکر در حدیث

مقصود امام علی (ع) از این که می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم، چیست؟

تعبیر «رَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ»، اشاره به این نکته دارد که آن حضرت با نگاه دقیق خود وقتی به اشیای پیرامون خود می‌نگرند درمی‌یابند که همه اشیای پدید آمده‌هایی هستند که قبلاً نبوده‌اند؛ پس حتماً علتی آن‌ها را به وجود آورده است، پس بی به خالق آن می‌برند و تعبیر «مَعَهُ» اشاره به این دارد که آن حضرت وقتی می‌نگرند که این شیء سرتاسر نیاز و فقیر در حال حاضر وجود دارد، پس درمی‌یابند که بقای آن مرهون خداست و تعبیر «بَعْدَهُ» اشاره به این دارد که ایشان وقتی می‌بینند که این شیء بعد از مدتی از بین رفت، می‌دانند که تنها خداست که خالق موت و حیات است. پس در **فنا**ی شیء نیز باز خدا را مشاهده می‌کنند.

• این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، **معرفتی عمیق و والاست** که در نگاه نخست **مشکل** به نظر می‌آید، اما **هدفی قابل دسترس** (ممکن) است، به خصوص برای **جوانان و نوجوانان** که **پاکی و صفای قلب** دارند. اگر قدم پیش گذاریم و با **عزم و تصمیم قوی** حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

ایستگاه سؤال

۱ | **صحيح / غلط:** خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند.

۲ | **جای خالی:** خداوند نور هستی است، یعنی تمام موجودات ..... خود را از او می‌گیرند و به سبب او آشکار می‌شوند.

۳ | **پاسخ کوتاه:** چرا نوجوانان و جوانان در معرفت خداوند موفق‌تر هستند؟

۴ | **چند گزینه‌ای:** هر موجودی در حدّ خودش تجلی‌بخش ..... الهی است.

(۱) صفات (۲) ذات

۵ | **تعریف مفاهیم و اصطلاحات:** «معرفت عمیق و والا»

پاسخ ۱. صحيح

۲. وجود

۳. زیرا پاکی و صفای قلب دارند.

۴. گزینه (۱)

۵. اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست.

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

سؤال اکنون ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که آیا می‌توان به ذات خداوند پی برد و چیستی (ماهیت) او را مشخص کرد؟

جواب در پاسخ می‌گوییم: موضوعاتی که می‌خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم، دو دسته‌اند:

الف) موضوعات محدود: دسته اول موضوعاتی هستند که در **محدوده شناخت** ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کهکشان‌ها؛ حتی کهکشان‌های بسیار دور هم ممکن است **روزی** شناسایی شوند و انسان بتواند به ماهیت و ذات آن‌ها دست یابد. در حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد، زیرا همه آن‌ها اموری **محدود** هستند.

ب) موضوعات نامحدود: دسته دوم موضوعاتی هستند که **نامحدودند** و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است. در واقع ما به دلیل **محدود بودن ذهن خود** نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و **چگونگی** (چیستی) وجودشان را دریابیم. خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او **احاطه** پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید (ناممکن). بنابراین، با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.

• از همین رو (ناتوانی ما در معرفت به چیستی و ذات خدا) پیامبر اکرم (ص) فرموده است:

نهج القصاحه - ایستگاه حدیث

پیامبر اکرم (ص): **تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ.** در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

سؤال ۱ پیام حدیث «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» را بنویسید.

پاسخ ۱ بر اساس حدیث پیامبر (ص): «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» چرا انسان از تفکر در ذات الهی نهی شده است؟

پاسخ ۲ با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم. به دلیل محدود بودن ذهن انسان (نامحدود بودن ذات الهی)

تلاشگر: حواست باشه

شناخت چیستی، ذات، ماهیت و چگونگی خدا ← ناممکن
شناخت هستی، وجود، صفات، افعال، کیستی و ... ← ممکن

ایستگاه سؤال

۱ | آیات و احادیث: بر اساس حدیث پیامبر (ص): «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» چرا انسان از تفکر در ذات الهی نهی شده است؟

۲ | صحیح / غلط: خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان می‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کرده و ذاتش را بشناسد. **خرداد ۹۹ و ۱۴۰۰**

۳ | جای خالی: لازمه شناخت هر چیزی، ..... به آن است.

۴ | چندگزینه‌ای: اگر بخواهیم استثنایی بر حدیث نبوی «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته» ذکر کنیم، کدام مورد یاری‌گر ما خواهد بود؟

(۱) «تفکروا فی کل شیء» (۲) «لا تفکروا فی ذات الله»

۵ | پاسخ تشریحی: علت ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خدا را بنویسید. **دی ۹۸**

پاسخ ۱. زیرا خداوند حقیقتی نامحدود دارد و ذهن محدود انسان نمی‌تواند به حقیقت او احاطه کامل پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.

۲. غلط (خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را بشناسد.)

۳. احاطه و دسترسی

۴. گزینه (۲)

۵. خداوند حقیقتی نامحدود دارد و ذهن محدود ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه کامل پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

تفاوت‌ها	شباهت‌ها
۱. ساعت‌ساز، هستی بخش اجزای ساعت نیست و فقط نظم‌دهنده اجزا است، اما خداوند، هم هستی بخش است و هم نظم‌دهنده.	۱. جهان و ساعت هر دو پدیده‌اند و به خالق و سازنده نیازمندند.
۲. دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما دوام و بقای جهان وابسته به خالق آن است.	۲. جهان و ساعت هر دو مرکب از اجزا هستند.
۳. نظم و پیچیدگی جهان بسیار فراتر از پیچیدگی یک ساعت است و نظم ساعت با نظم جهان قابل مقایسه نیست.	۳. جهان و ساعت هر دو منظم و هدف‌دارند.

تعریف اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

- پدیده: موجودی که وجودش از خودش نبوده و نیست.
- نور: چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.
- معرفت عمیق و والا: این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است.
- امور محدود: موضوعاتی که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را دارد.
- امور نامحدود: موضوعاتی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات آن‌ها را ندارد.

درس در یک نگاه

- مانند رابطه ساختمان با معمار و بنا (یا ساعت با ساعت‌ساز) نیست؛ زیرا بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده است، و نه خواص آن اجزا را. کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است. اما خداوند، خالق اجزا و خواص ساختمان و حتی خالق خود بناست.
- رابطه خدا با جهان تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است؛ زیرا موجودات، پس از پیدایش نیز هم‌چنان مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این رو دائماً به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.
- شعر: ما چو نایبیم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

آیه: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»
نیاز انسان به خدا شامل پیدایش و بقا می‌شود.

آیه: «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»: علت درخواست پیوسته موجودات از خدا، نیاز آن‌ها به اوست که موجب می‌شود خدا هر لحظه دست‌اندرکار امری باشد.

آیات مرتبط با نیازمندی جهان به خدا

- انسان‌های ناآگاه: به نیاز دائمی خود به خدایی توجه‌اند.
- انسان‌های آگاه: دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌بینند.
- افزایش معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا — درک بیش‌تر فقر و نیاز — افزایش بندگی
- دعای پیامبر (ص): «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»: پیامبر از خدا می‌خواهد که برای یک لحظه هم لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند.

آگاهی، سرچشمه بندگی

- معنا: تمام موجودات، وجود و هستی خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.
- آیه: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»: وجود موجودات به وجود خدا وابسته است.
- حدیث: «ما رأيتُ شيئاً إلا ورأيتُ الله قبله وبعده و معه»: پیدایش و نابودی و بقای موجودات وابسته به خداست و آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند.
- بیت: دلی‌کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید
- شعر: به صحرا بنگرم، صحرا تو بینم...
- پیام: هر موجودی در حدّ خودش آیه‌ای از آیات الهی و تجلی‌بخش خدا و نشانگر حکمت، قدرت و رحمت و سایر صفات الهی است.
- تعریف: توانایی دیدن خدا با هر چیزی، مشکل به نظر می‌آید؛ اما هدفی قابل‌دسترس است.
- معرفت عمیق و والا — به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند.
- اگر قدم پیش‌گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، خداوند کمک خواهد کرد و لذت این معرفت را به ما خواهد چشاند.

خداوند، نور هستی

- امور محدود: در ذهن می‌گنجند. — چیستی آن‌ها را می‌شناسیم.
- امور نامحدود: ذهن ما گنجایش فهم چیستی آن‌ها را ندارد. به ذات آن‌ها نمی‌توانیم پی ببریم.

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند: انواع موضوعات

- شناخت ذات و چیستی و ماهیت و حقیقت خدا — برای انسان ناممکن است: حدیث «لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»
- شناخت صفات و وجود او — ممکن است: حدیث «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ»

شناخت خدا

لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است.

سوالات تشریحی

درس اول: هستی بخش

25 min

برای مشاهده ۲۵ دقیقه
فیلم آموزشی شب امتحان
اسکن کنید

الف تدبر در آیات قرآن و احادیث

۱. از تدبر در آیه شریفه «يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» به پرسش های زیر پاسخ دهید:
(دی انسانی ۱۴۰۰ و خرداد ۹۹ و خرداد انسانی ۹۹ و دی ۹۷)
(أ) نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می شود؟
(ب) چرا خداوند می تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟
(پ) پیام کلی آیه را بنویسید.
(ت) قرآن کریم، خداوند را با صفت ..... و مخلوقات را با صفت ..... نام برده است.
۲. براساس آیه مبارکه «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» به سوالات زیر جواب دهید:
(أ) منظور از این که خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است، چیست؟ (ب) چرا موجودات از خداوند درخواست دارند؟
(پ) چرا خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است؟
۳. طبق آیه نورانی «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»:
(أ) خداوند رابطه میان خود و جهان هستی را با چه کلمه ای بیان می کند؟
(ب) معنای این که خداوند نور آسمان ها و زمین است، چیست؟ (نور بودن خدا به چه معناست؟)
(شهریور ۹۹ و خرداد ۱۴۰۰)
۴. رسول اکرم (ص) در دعای «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا» چه درخواستی از خداوند دارد؟
۵. مقصود امام علی (ع) از تعبیرات «قبله و بعده و معه» در حدیث «ما رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَ رَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ»، (دیدن خدا، قبل و بعد و همراه هر چیزی) چیست؟
(خرداد خارج از کشور ۹۸)
۶. پیام حدیث «تَتَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا تَتَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» را بنویسید.
۷. چرا رسول خدا (ص) می فرماید: «در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.»؟
(شهریور ۹۸)
۸. براساس حدیث پیامبر (ص): «تَتَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا تَتَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» چرا انسان از تفکر در ذات الهی نهی شده است؟ (شهریور و دی ۱۴۰۰)
۹. پیام حدیث شریف پیامبر (ص) را که فرمود: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» بنویسید.
۱۰. تعبیر «مَعَهُ» در حدیث «... وَ رَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» به کدام مرحله نیازمندی موجودات به خدا اشاره دارد؟
(۱) پیدایش (۲) بقا
۱۱. آیه شریفه «يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» با کدام بیت متناسب است؟
(أ) ما عدم هاییم و هستی های ما / تو وجود مطلق، فانی نما
(۲) دلی کم معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، ازل خدا دید

ب صحیح / غلط

۱۲. رابطه خدا با انسان مانند رابطه مسجد با سازنده آن است که قطع نمی شود. (دی ۹۸)
۱۳. موجودات هستی، پس از پیدایش نیز هم چنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند.
۱۴. نیازمندی مخلوقات به خداوند، منحصر به مرحله به وجود آمدن و پدیدار شدن است. (شهریور خارج از کشور ۹۹)
۱۵. هیچ پدیده ای در جهان، وجودش از خودش نیست. (شهریور خارج از کشور ۱۴۰۰)
۱۶. یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. (شهریور ۹۹)
۱۷. هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، برای موجود بودن نیازمند به دیگری نیست.
۱۸. نور بودن خداوند، مانند نورهایی نیست که از اجسام ناشی می شوند که منشأ مادی داشته باشد.
۱۹. رابطه خداوند با جهان را می توان کاملاً شبیه رابطه بنا و ساختمان دانست. (دی خارج از کشور ۹۹)
۲۰. هم چنان که یک مدرسه پس از ساخته شدن بی نیاز از بنا است، موجودات نیز پس از پیدایش، بی نیاز از خدایند. (شهریور ۱۴۰۱)
۲۱. رابطه خداوند با موجودات جهان در بقا تا حدی شبیه رابطه ساعت ساز و ساعت است.
۲۲. رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است. (خرداد انسانی خارج از کشور ۹۹)

۲۳. نیازمندی موجودات به خداوند هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.
۲۴. نقش بنا در ساختن یک بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است.
۲۵. هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، احساس نیاز او به خداوند نیز بیشتر می‌گردد. (دی ۱۴۰۱)
۲۶. ذهن آدمی توان و گنجایش فهم چیستی و ذات تمام موضوعات را دارد.
۲۷. ما می‌توانیم به وجود خداوند پی ببریم و صفات او را بشناسیم اما نمی‌توانیم چیستی او را دریابیم. (شهریور ۱۴۰۱)
۲۸. خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان می‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کرده و ذاتش را بشناسد. (خرداد ۹۹ و ۱۴۰۰)
۲۹. فقط پیامبران و امامان، می‌توانند ذات خداوند را بشناسند و درک کنند. (شهریور انسانی ۱۴۰۱)

ج جای خالی

۳۰. هرکدام از ما بر اساس ..... خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را ..... می‌کنیم.
۳۱. یک موجود فقط در صورتی در وجود خود به دیگری نیازمند نیست که خودش ..... باشد. (خرداد خارج از کشور ۹۸)
۳۲. موجودات جهان در پیدایش و ..... به خداوند نیازمند هستند. (خرداد خارج از کشور ۹۹)
۳۳. نیازمندی جهان به خداوند، مربوط به مرحله ..... و ..... می‌باشد. (دی خارج از کشور ۹۹)
۳۴. هر چه ..... انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش تر شود، نیاز به او را بیش تر احساس و ..... خود را بیش تر ابراز می‌کند.
۳۵. هر موجودی در حدّ خودش ..... خداوند و نشانگر ..... است.
۳۶. لازمه شناخت هر چیزی، ..... به آن است.
۳۷. ما به دلیل ..... ذهن خود، نمی‌توانیم چیستی امور ..... را تصور کنیم.
۳۸. گرچه ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم اما نمی‌توانیم ..... او را دریابیم. (دی ۱۴۰۱)
۳۹. آنان که به ..... در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و ..... او را می‌بینند.
۴۰. خداوند نور هستی است، یعنی تمام موجودات ..... خود را از او می‌گیرند و به سبب او آشکار می‌شوند. (دی ۱۴۰۰ و دی انسانی خارج از کشور ۹۹)
۴۱. معرفت عمیق و والای با هر چیز خدا را دیدن در نگاه نخست ..... به نظر می‌آید، اما هدفی ..... است.
۴۲. ذهن ما گنجایش درک موضوعات نامحدود را ندارد، زیرا لازمه شناخت هر چیزی ..... به آن است. (شهریور خارج از کشور ۹۸)
۴۳. انسان می‌تواند صفات و اسماء الهی را بشناسد، اما نمی‌تواند به ..... خداوند پی ببرد. (دی انسانی ۹۷)

د سوالات پاسخ کوتاه

۴۴. پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به چه چیزی هستند؟ (شهریور انسانی ۱۴۰۰)
۴۵. نیازمندی جهان به خداوند شامل چه مراحل می‌شود؟ (انسان و سایر موجودات در چه مرحله‌ای به خداوند متعال نیاز دارند؟) (دی انسانی خارج از کشور ۹۹)
۴۶. چرا پدیده‌ها برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده هستند؟ (خرداد خارج از کشور ۱۴۰۱)
۴۷. سرچشمه بندگی چیست؟
۴۸. ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز چیست؟ (شهریور ۹۸)
۴۹. نتیجه آگاهی انسان از فقر و نیازمندی‌اش به خدای بی‌نیاز چیست؟
۵۰. در چه صورت خداوند ما را در رسیدن به معرفت عمیق و والا کمک خواهد کرد؟
۵۱. تعبیر «قَبْلَهُ» در عبارت «رَأَيْتَ اللَّهَ قَبْلَهُ...» در کلام امام علی (ع) به چه مفهومی اشاره دارد؟
۵۲. در آفرینش، یک موجود در چه صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست؟ (دی انسانی ۹۹ و خرداد انسانی ۱۴۰۰)
۵۳. یکی از راه‌های درک وجود خدا و شناخت صفات و افعال او که قرآن به ما توصیه کرده است، چیست؟
۵۴. لازمه پاسخ به این پرسش که موجودات، هستی خود را وام‌دار چه کسی هستند، چیست؟
۵۵. نور بودن خدا به چه معناست؟
۵۶. چرا پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «در همه چیز تفکر کنید، اما در ذات خدا تفکر نکنید.»؟
۵۷. چرا رسیدن به معرفت عمیق و والا برای جوانان آسان‌تر و قابل دسترس‌تر است؟ (یا چرا نوجوانان و جوانان در معرفت خداوند موفق‌تر هستند؟) (دی ۱۴۰۱ و دی ۱۴۰۰ و شهریور ۹۸)
۵۸. لازمه شناخت هر چیزی، چیست؟
۵۹. چرا پیامبر اسلام (ص) عاجزانه از خدا می‌خواهد که او را به حال خود واگذار نکند؟ (خرداد ۹۹)
۶۰. بیت «ذات نابافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» به کدام مرتبه از نیازمندی موجودات به خدا اشاره می‌کند؟
۶۱. بیت «ما همه شیران ولی شیر علم / حمله‌مان از باد باشد دم‌به‌دم» به چه مفهومی اشاره می‌کند؟

ه چند گزینه‌ای

۶۲. بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید» به کدام مفهوم اشاره دارد؟
 (۱) خداوند خالق ساخته‌های انسان و حتی خود انسان است.
 (۲) آنان که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند.
۶۳. از مقایسه نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا به کدام موضوع پی می‌بریم؟
 (۱) موجودات پس از پیدایش نیز هم‌چنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند.
 (۲) نیاز موجودات به خداوند در لحظه پیدایش، بسیار بیش‌تر از نیازمندی به خدا در بقاست.
۶۴. میان رابطه بنا با مسجد و رابطه خدا با جهان از نظر نیازمندی در بقا یک ..... وجود دارد.
 (۱) تفاوت بنیادین (۲) تشابه اساسی
۶۵. موجودات پس از پیدایش نیز هم‌چنان مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند، مفهوم مستفاد از کدام بیت است؟
 (۱) به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم
 (۲) ما چو ناییم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
۶۶. قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای بیان می‌کند که در نظر اول برای ما ..... به دنبال دارد.
 (۱) معنای دقیقی (۲) شگفتی
۶۷. جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است، این مفهوم بیانگر چیست؟
 (۱) صرفاً نیازمندی جهان به خدا در پیدایش
 (۲) نیازمندی جهان به خدا در پیدایش و بقا
۶۸. درک بیش‌تر فقر و نیازمندی انسان به خدا نتیجه چیست؟
 (۱) افزایش خودشناسی (۲) افزایش بندگی
۶۹. رابطه خداوند با جهان را تا حدی می‌توان، به چه چیزی تشبیه نمود؟
 (۱) ساعت‌ساز و ساعت (۲) مولد برق با جریان برق
 (شهریور ۱۴۰۰)
۷۰. چرا انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند ناتوان است؟
 (۱) به دلیل محدود بودن ذهن انسان
 (۲) به دلیل محدود بودن ذات خداوند
۷۱. پیام کدام آیه شریفه، حاکی از آن است که هر موجودی در حد خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت و قدرت الهی است؟
 (۱) «كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» (۲) «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» (۳) «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»
۷۲. بیت «ما همه شیران ولی شیر علم / حمله‌مان از باد باشد دم به دم» بیانگر کدام عبارت شریفه است؟
 (۱) «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ»
 (۲) «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»
 (۳) «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ»
۷۳. رسول خدا (ص) تفکر در چه چیزی را منع نموده است؟
 (۱) چیستی خدا (۲) هستی خدا (۳) صفات خدا
۷۴. مفهوم بیت «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم» کدام است؟
 (۱) اگر قدم به پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.
 (۲) آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.
 (۳) خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.
۷۵. تعبیر «بعده» در حدیث «... رَأَيْتَ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» به کدام مفهوم اشاره دارد؟
 (۱) وقتی می‌بینیم که اشیا بعد از مدتی از بین می‌روند، می‌فهمیم که تنها خداست که خالق موت و حیات است.
 (۲) وقتی می‌بینیم که اشیا سراسر نیاز در حال حاضر وجود دارند، پس بقای آن‌ها مرهون خداست.
 (۳) با نگاه دقیق به اشیا پیرامون خود درمی‌یابیم که همه آن‌ها قبلاً نبوده‌اند و در پیدایش به خدا نیازمندند.

(کنکور ریاضی ۹۹)

۷۶. از آیه شریفه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ...» کدام مفهوم دریافت می‌شود؟

- ۱) هر چیزی در این جهان، نشانگر نور خالق و پروردگار جهان است و روشنی بخش آسمان و زمین می‌باشد.
- ۲) شناخت ذات خداوند، معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل، اما هدفی قابل دسترسی است.
- ۳) هر موجودی در حدّ خودش تجلی‌بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است.
- ۴) خداوند نور هستی است و تمام موجودات تنها در مرحله پیدایش وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او نورانی می‌شوند.

و کشف ارتباط

۷۷. هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است.)

آ. این‌که به روشنی در می‌یابیم که جهان دارای آفریننده‌ای حکیم است.	۱. احاطه و دسترسی
ب. موضوعاتی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چستی و ذات آن‌ها را دارد.	۲. امور نامحدود
پ. لازمه شناخت چستی موجودات	۳. خدایابی در فطرت
ت. موضوعاتی که نمی‌توانیم چگونگی وجودشان را دریابیم.	۴. امور محدود
ث. به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم	۵. نیازمندی در بقا
	۶. معرفت عمیق و والا

۷۸. هر یک از گزاره‌های سمت راست به کدام یک از عناوین سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است.)

آ. جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است.	۱. نیازمندی جهان به خدا در پیدایش
ب. خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند.	۲. نیازمندی جهان به خدا در بقا
پ. پیامبرگرمی ما، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او بگیرد.	۳. آگاهی، سرچشمه بندگی
ت. هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود.	۴. نور هستی
	۵. ناتوانی در شناخت ذات و چستی خداوند

ز تعریف مفاهیم و اصطلاحات

۷۹. پدیده:

۸۰. نور:

۸۱. معرفت عمیق و والا:

۸۲. امور محدود:

۸۳. امور نامحدود:

ح سؤالات پاسخ بلند

۸۴. نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را با دو مقدمه و یک نتیجه، استدلال نمایید.

(دی ۱۴۰۱، خرداد ریاضی و انسانی ۱۴۰۱، خرداد ۹۸، دی انسانی ۹۸، خرداد خارج از کشور ۹۹)

۸۵. مفهوم ایبات «ذات نیافتنه از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی بخش // خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب دهی» چیست؟

۸۶. مفهوم بیت «دلی کم معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید» را بنویسید.

۸۷. نقش «بنا و معمار» و نقش «خدا» را در ساختن یک مسجد با یکدیگر مقایسه کنید.

۸۸. با ذکر مثال توضیح دهید، چرا هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، نیازمند به دیگری است؟

۸۹. با ذکر مثال توضیح دهید چرا موضوعاتی که نامحدودند، ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؟

۹۰. شناخت اولیه همه انسان‌ها از خداوند چیست؟

۹۱. آگاهی انسان به نیازمندی خود به خداوند، چه ثمره‌ای برای او به دنبال دارد؟

(شهریور ۱۴۰۰)

۹۲. خداوند نور هستی است، یعنی چه؟ توضیح دهید.

۹۳. انواع موضوعاتی را که می‌خواهیم در مورد آن‌ها شناخت پیدا کنیم با مثال بیان کنید.

۹۴. علت ناتوانی انسان در شناخت ذات و چستی خدا را بنویسید. (چرا انسان در شناخت ذات و چستی خداوند ناتوان است؟)

(شهریور ۹۹، دی ۹۹، دی ۹۸ و خرداد انسانی ۹۸)

۳

بخش

پاسخ‌نامه

هستی‌بخش

درس ۱

- ۱ | **آ** همهٔ ابعاد و امور زندگی، از جمله پیدایش و بقا
ب زیرا خداوند تنها بی‌نیاز جهان است (غنی).
پ همهٔ موجودات پدیده‌هایی هستند که وجودشان وابسته به خدای بی‌نیاز است.
ت غنی - فقیر
آ یعنی هر لحظه به موجودات هستی می‌بخشد.
ب زیرا موجودات همواره به خدا نیازمند هستند.
پ زیرا خدا که در ذات خود، هستی‌بخش و فیاض است به نیاز موجودات که پیوسته از او درخواست می‌کنند پاسخ می‌دهد.
آ نور **ب** خداوند نور هستی است یعنی تمام موجودات «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند.
پ پیامبرگرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند.
پ پیدایش پدیده‌ها - موت و فنا - بقا
ب این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.
ب چون نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.
ب به دلیل محدود بودن ذهن انسان (نامحدود بودن ذات الهی)
ب برترین نوع عبادت، تفکر مداوم دربارهٔ خدا و قدرت اوست.
گزینهٔ ۲ | **ب** | **گزینهٔ ۱**
ب غلط (رابطهٔ خدا با انسان، مانند رابطهٔ مولد برق با جریان برق است که قطع نمی‌شود؛ اما مانند رابطهٔ مسجد با سازندهٔ آن نیست).
صحیح | **۱۳**
ب غلط (نیازمندی مخلوقات به خداوند مربوط به هر دو مرحلهٔ به وجود آمدن و بقا است).
صحیح | **۱۵** | **صحیح** | **۱۶**
ب غلط (هر چیزی که وجودش از خودش نباشد برای موجود بودن نیازمند به دیگری است).
صحیح | **۱۸**
ب غلط (میان رابطهٔ خداوند با جهان و رابطهٔ بنا و ساختمان یک تفاوت بنیادین وجود دارد).
ب غلط (رابطهٔ خداوند با موجودات (در بقا) تا حدی شبیه مولد برق با جریان برق است و از این جهت شبیه رابطهٔ ساعت‌ساز و ساعت نیست).
صحیح | **۲۲** | **صحیح** | **۲۳**
صحیح | **۲۴** | **صحیح** | **۲۵**
ب غلط (ذهن آدمی توان و گنجایش فهم چیستی و ذات موضوعات محدود را دارد).
صحیح | **۲۷**
ب غلط (انسان نمی‌تواند به حقیقت خدا احاطه پیدا کند و ذاتش را بشناسد).
۲۸

- ۲۹ | غلط | ۳۰ | فطرت - درک
 ۳۱ | ذاتاً موجود | ۳۲ | بقا
 ۳۳ | پیدایش - بقا | ۳۴ | معرفت - ناتوانی و بندگی
 ۳۵ | تجلی‌بخش - صفات الهی | ۳۶ | احاطه و دسترسی
 ۳۷ | محدود بودن - نامحدود | ۳۸ | ذات (چیستی)
 ۳۹ | دقت و اندیشه - علم و قدرت | ۴۰ | وجود
 ۴۱ | مشکل - قابل دسترس | ۴۲ | احاطه و دسترسی
 ۴۳ | ذات (چیستی)
 ۴۴ | نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.
 ۴۵ | پیدایش و بقا
 ۴۶ | پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.
 ۴۷ | آگاهی | ۴۸ | افزایش بندگی
 ۴۹ | افزایش بندگی
 ۵۰ | اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.
 ۵۱ | همهٔ اشیا پدیده‌هایی هستند که حتماً علت و خالق آن‌ها را به وجود آورده است. (پیدایش)
 ۵۲ | در صورتی که خودش ذاتاً موجود باشد.
 ۵۳ | تفکر دربارهٔ نیازمند بودن جهان در پیدایش خود، به آفریننده و خالق
 ۵۴ | فکر کردن دربارهٔ آغاز و پایان هستی
 ۵۵ | یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند، به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند.
 ۵۶ | زیرا نمی‌توانیم ذات و چیستی خدای نامحدود را دریابیم.
 ۵۷ | پاکی و صفای قلب
 ۵۸ | احاطه و دسترسی به آن
 ۵۹ | هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش تر شود، نیاز به او را بیش تر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیش تر ابراز می‌کند.
 ۶۰ | مرحلهٔ پیدایش
 ۶۱ | موجودات دائماً با زبان حال خود به پیشگاه خداوند عرض نیاز می‌کنند.
 ۶۲ | گزینهٔ ۲ | ۶۳ | گزینهٔ ۱
 ۶۴ | گزینهٔ ۱ | ۶۵ | گزینهٔ ۲
 ۶۶ | گزینهٔ ۲ | ۶۷ | گزینهٔ ۲
 ۶۸ | گزینهٔ ۱ | ۶۹ | گزینهٔ ۲
 ۷۰ | گزینهٔ ۱ | ۷۱ | گزینهٔ ۳
 ۷۲ | گزینهٔ ۲ | ۷۳ | گزینهٔ ۱
 ۷۴ | گزینهٔ ۲ | ۷۵ | گزینهٔ ۱
 ۷۶ | گزینهٔ ۳
 ۷۷ | **آ** ۳ | **ب** ۴ | **پ** ۱
ت ۲ | **ث** ۶
 ۷۸ | **آ** ۲ | **ب** ۵
پ ۳ | **ت** ۴
 ۷۹ | موجودی که وجودش از خودش نبوده و نیست.

۹۳ | این موضوعات دو دسته‌اند: الف) دسته اول موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند و ذهن ما توان و گنجایش فهم چستی و ذات آن‌ها را ندارد مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کیهکشان‌ها ب) دسته دوم موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد مانند شناخت ذات خداوند زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و چون خداوند حقیقتی نامحدود دارد، در نتیجه ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.

یگانه بی‌همتا

- ۹۵ | توحید در خالقیت | ۹۶ | توحید در مالکیت
- ۹۷ | توحید در مالکیت | ۹۸ | توحید در ولایت
- ۹۹ | آ) توحید در خالقیت | ب) توحید در مالکیت
- پ) توحید در ولایت | ت) توحید در ولایت
- ث) توحید در ربوبیت | ج) توحید در ربوبیت
- ۱۰۰ | آ) شرک در خالقیت | ب) شرک در ولایت
- پ) شرک در ربوبیت | ت) شرک در مالکیت
- ۱۰۱ | آ) خالق جهان باشد
- ب) خودش را ندارد - سرپرست و ولی دیگران باشد
- ۱۰۲ | اگر غیر از خدا کسی یا چیزی توانایی خلق کردن را داشت یا اختیار نفع و ضرر خود را داشت.
- ۱۰۳ | اصل و حقیقت توحید
- ۱۰۴ | آ) بندگی خداوند | ب) پروردگاری خداوند
- پ) توحید در ربوبیت
- ۱۰۵ | زیرا خداوند بی‌نیاز است.
- ۱۰۶ | غلط (شرک در خالقیت است).
- ۱۰۷ | غلط (چنین اجازه‌ای به معنی واگذاری نیست).
- ۱۰۸ | غلط (مهم‌ترین اعتقاد دینی که بدون اعتقاد به آن هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد، توحید است).
- ۱۰۹ | غلط (جمله «لا اله الا الله» فقط یک شعار نیست، بلکه پایبندی به آن لازم است).
- ۱۱۰ | صحیح
- ۱۱۱ | غلط (اجازه ولایت به معنای واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست!)
- ۱۱۲ | صحیح | ۱۱۳ | صحیح
- ۱۱۴ | غلط (حساب جداگانه باز کردن در تدبیر امور خود و سایر موجودات به مفهوم شرک در ربوبیت است).
- ۱۱۵ | غلط (وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست).
- ۱۱۶ | غلط (باغبان وقتی خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته‌اند، مقایسه می‌کند می‌بیند که این کشت حاصل دسترنج خودش است).
- ۱۱۷ | صحیح
- ۱۱۸ | غلط (شرک در ربوبیت یعنی اعتقاد به این که در کنار خداوند، دیگران نیز تدبیر جهان را برعهده دارند).

- ۸۵ | چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.
- ۸۱ | این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست.
- ۸۲ | موضوعاتی که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را دارد.
- ۸۳ | موضوعاتی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چستی و ذات آن‌ها را ندارد.
- ۸۴ | مقدمه اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی مان از خودمان نیست.
- مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده‌اند، نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که وجودش از خودش باشد و ذاتاً موجود باشد.
- نتیجه: ما و این جهان در پدید آمدن و هست شدن به آفریننده‌ای نیازمندیم که سرچشمه هستی باشد.
- ۸۵ | پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست برای موجود شدن نیازمند پدیدآورنده‌ای هستند که وجودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد.
- ۸۶ | آنان که با دقت و اندیشه به جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.
- ۸۷ | اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت اساسی میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد از مصالح ساختمانی تشکیل شده که هیچ کدام از آن‌ها را بتا به وجود نیاورده است بتا نه اجزای ساختمان مسجد را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را، کار بتا فقط جابه‌جایی مواد و چینش آن‌هاست اما خداوند خالق مصالح، خواص آن‌ها و حتی خالق خود بتاست. بر این اساس وجود و هستی بنا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان تلاشی می‌گردد.
- ۸۸ | پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد، همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند برای شیرین شدن نیازمند چیزی هستند که خودش شیرین باشد.
- ۸۹ | لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را در یابیم مانند حقیقت خداوند.
- ۹۰ | هر کدام از ما بر اساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم به روشنی می‌دانیم که در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات و مخلوقات مدد می‌رساند.
- ۹۱ | انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش تر شود، نیاز به او را بیش تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش تر ابراز می‌کند.
- ۹۲ | یعنی تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند و وجودشان به وجود او وابسته است.

۳
بخش

امتحان نهایی

ساعت شروع: ۸ صبح

آزمون نوبت دوم

آزمون ۱: خرداد ۱۴۰۱

ردیف	سؤالات امتحانی	نمره								
	الف									
	تدبر در آیات و احادیث: (۲/۵ نمره)									
۱	آیه شریفه «... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» بیانگر کدام یک از معیارهای تمدن اسلامی است؟	۰/۵								
۲	با توجه به عبارت قرآنی «أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...» دوروش صحیح دعوت را بنویسید.	۰/۵								
۳	با توجه به آیه شریفه «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ» خداوند کسانی را که در راه او قدم بردارند، به طور خاص ..... می‌کند.	۰/۵								
۴	مراتب توحید یا شرک را در آیه شریفه «وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...» مشخص کنید.	۰/۵								
۵	براساس حدیث شریف پیامبر صلی الله علیه و آله «مؤمنان با توجه به ..... بریکدیگر برتری پیدا می‌کنند.»	۰/۵								
	ب									
	درستی یا نادرستی گزاره‌های زیر را با (ص / غ) مشخص کنید. (۲ نمره)									
۶	دوره جوانی، دوره تثبیت خوی و خصلت‌هاست.	۰/۵								
۷	میان سعادت انسان در دنیا و جهان آخرت و باید‌ها و نبایدهای دین (احکام)، ارتباط و هماهنگی برقرار است.	۰/۵								
۸	توانایی بهره‌مندی بیش‌تر از طبیعت از آثار منفی تمدن جدید در حوزه علم است.	۰/۵								
۹	عناصر اصلی برنامه پیامبر صلی الله علیه و آله در ارتقاء جایگاه خانواده، احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او بود.	۰/۵								
	ج									
	جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید. (۲ نمره)									
۱۰	تنها شیوه مطمئن و قابل اعتمادی که پیش روی هر انسان خردمند و عاقبت‌اندیش قرار دارد ..... است.	۰/۵								
۱۱	اولین آیاتی که بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شد، درباره ..... بود.	۰/۵								
۱۲	اگر رفتار ناپسند برخی افراد سبب بدبینی دیگران به دین شده در واقع ..... افراد ضایع شده است.	۰/۵								
۱۳	اگر لایه ظاهری و سطحی موقعیت زن در دنیای امروز کنار رود، خواهیم دید که سودآوری ..... در حال ربودن گوی سبقت از تجارت مواد مخدر و اسلحه است.	۰/۵								
	د									
	به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید. (۳ نمره)									
۱۴	میان بُعد فردی و بُعد اجتماعی توحید چه رابطه‌ای وجود دارد؟	۰/۵								
۱۵	مجموعه عوامل مستقل در «پرورش گل» از کدام نوع علت است؟	۰/۵								
۱۶	سنت حاکم بر زندگی «معاندان و غرق‌شدگان در گناه» کدام است؟	۰/۵								
۱۷	مهم‌ترین راه اصلاح و معالجه جامعه از بیماری‌ها و انحرافات اجتماعی چیست؟	۰/۵								
۱۸	جامعه عدالت محور پیامبر صلی الله علیه و آله چگونه جامعه‌ای بود؟ (دو مورد)	۰/۵								
۱۹	زمینه‌های پیدایش تمدن جدید را بنویسید.	۰/۵								
	ه									
	اصطلاحات زیر را تعریف کنید. (۱ نمره)									
۲۰	«حسن فاعلی»	۰/۵								
۲۱	«توحید در خالقیت»	۰/۵								
	و									
	کشف ارتباط: (۱/۵ نمره)									
۲۲	هریک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟									
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>«الف»</th> <th>«ب»</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>آ) هیچ عاقل مرکلوخی را زند؟</td> <td>۱) تفکر و تصمیم</td> </tr> <tr> <td>ب) این که فردا این کنم یا آن کنم</td> <td>۲) مسئولیت‌پذیری</td> </tr> <tr> <td>پ) گر نبودی اختیار این شرم چیست؟</td> <td>۳) احساس رضایت یا پشیمانی</td> </tr> </tbody> </table>	«الف»	«ب»	آ) هیچ عاقل مرکلوخی را زند؟	۱) تفکر و تصمیم	ب) این که فردا این کنم یا آن کنم	۲) مسئولیت‌پذیری	پ) گر نبودی اختیار این شرم چیست؟	۳) احساس رضایت یا پشیمانی	۰/۵ ۰/۵ ۰/۵
«الف»	«ب»									
آ) هیچ عاقل مرکلوخی را زند؟	۱) تفکر و تصمیم									
ب) این که فردا این کنم یا آن کنم	۲) مسئولیت‌پذیری									
پ) گر نبودی اختیار این شرم چیست؟	۳) احساس رضایت یا پشیمانی									

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

دین و زندگی (۳)

قرآن و تعلیمات دینی

رشته‌های علوم تجربی - ریاضی و فیزیک - فنی و حرفه‌ای - کار دانشی

بایه دوازدهم

دوره دوم متوسطه

در این جزوه متن کتاب درسی عیناً آمده است و پاسخ سؤالات امتحان نهایی از سال ۹۷ تا دی‌ماه ۱۴۰۱ در آن مشخص شده است. برای مرور سریع در شب امتحان با این جزوه می‌توانید یک بار متن کتاب درسی را بخوانید و همزمان متوجه شوید که طراح از کدام قسمت کتاب، سؤال طرح کرده و کدام قسمت را مورد سؤال قرار نداده است و می‌توانید بخش‌های پرتکرار همراه با تعداد تکرار آن در سال‌های مختلف امتحان نهایی را متوجه شوید. تأکید می‌شود که به سؤالات سال ۱۴۰۰ به بعد بیشتر دقت شود.

فهرست

بخش اوّل : تفکر و اندیشه

- ۳ ..... درس اوّل : هستی‌بخش
- ۵ ..... درس دوم : یگانه‌بی‌همتا
- ۷ ..... درس سوم : توحید و سبک زندگی
- ۹ ..... درس چهارم : فقط برای تو
- ۱۱ ..... درس پنجم : قدرت پرواز
- ۱۳ ..... درس ششم : سنت‌های خداوند در زندگی

بخش دوم : در مسیر

- ۱۶ ..... درس هفتم : بازگشت
- ۱۸ ..... درس هشتم : زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی
- ۲۱ ..... درس نهم : پایه‌های استوار
- ۲۳ ..... درس دهم : تمدن جدید و مسئولیت ما

تفکر و اندیشه

بخش اول

اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌گردد.

اندیشه، بهار جوانی را بر طراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد. پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید:

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ!

برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

این بخش از کتاب به همین عبادت پرداخته است: اندیشه درباره خدا

۱- میزان الحکمة، ری‌شهری، ج ۹، ص ۲۲۱.

هستی بخش

در آفرین

آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی درباره این جهان بر جنب‌وجوش تفکر کرده باشید؟ تفکر درباره جهان دور دست؛ یعنی آسمان بی‌کران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیارگان؛ و تفکر درباره همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش.

آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی به‌ناور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد کهکشان و ستاره و سیاره، با میلیاردها موجود متنوع از کجا آمده‌اند؟ موجودات جهان، هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟!

۶

۲

گاج

تفکر در متن

۱ توضیحات صفحه قبل را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بنویسید.

مقدمه اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجود هستی‌مان از خودمان نبوده و نیست.

مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده‌اند، نیازمند پدید آورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد

نتیجه: ما و این جهان نیازمند پدید آورنده‌ای هستیم که پدیده نیست و سرچشمه هستی است.

پاسخ سؤالات شما (۱)

برخی می‌برسند: چرا موجودات این جهان باید به آفریننده نیاز داشته باشند اما خود آفریننده به خالق نیاز نداشته باشد؟!

در پاسخ می‌گوییم: اگر با دقت بیشتر استدلال بیان شده در صفحه قبل را مرور کنیم، متوجه می‌شویم که جایی برای طرح این سؤال باقی نمی‌ماند. آن استدلال نمی‌گوید که «هر موجودی» به آفریننده نیاز دارد. بله، اگر کسی این را بگوید، باید نتیجه بگیرد که خدا هم به آفریننده نیازمند است. نتیجه چنین حرفی این است که هیچ چیزی وجود پیدا نکند، زیرا هر موجودی را که ما فرض کنیم، باید قبل از آن موجودی باشد تا آن را پدید آورد و این سلسله تا بی‌نهایت پیش خواهد رفت و هیچ‌گاه، هیچ موجودی پدید نخواهد آمد.

به عنوان مثال، در ساختار ساعت، ممکن است ده‌ها چرخ‌دنده وجود داشته باشد که هر یک باعث حرکت دیگری می‌شود. چرخ‌دنده اول، چرخ‌دنده دوم را می‌چرخاند و چرخ‌دنده دوم چرخ‌دنده سوم را و... اگر به حرکت این چرخ‌دنده‌ها دقت کنید متوجه خواهید شد که موتور درون ساعت علت اصلی حرکت این چرخ‌دنده‌هاست که آن موتور برای حرکت خودش، نیاز به هیچ چرخ‌دنده‌ای ندارد. حال فرض کنید تعداد این چرخ‌دنده‌ها بی‌نهایت است و همگی در حال چرخیدن هستند. آیا امکان دارد که زنجیره این چرخ‌دنده‌ها به هیچ موتوری که حرکت دهنده چرخ‌دنده‌ها باشد، نرسد؟ چنین چیزی غیرممکن است؛ یعنی امکان ندارد که بی‌نهایت چرخ‌دنده در حال چرخیدن باشند ولی هیچ محرک (موتور) مستقل و بی‌نیازی سبب ایجاد حرکت در آنها نباشد. این همان مفهوم «تسلسل علت‌ها» است، یعنی اینکه سلسله علت و معلول‌ها تا بی‌نهایت ادامه یابد و به علتی نخستین ختم نشود، و این مطلب از نظر عقلی محال است.

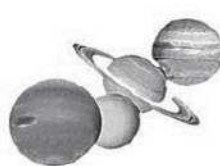
با توجه به این نکته، عقل انسان نمی‌گوید که هر موجودی به آفریننده نیاز دارد، همان‌طور که

۱. خرداد ۹۸ - دی ۹۸ - خرداد ۹۹ - خرداد ۱۴۰۱

۸

۱ نیازمندی جهان به خدا در بیدایش

هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش، خدا را می‌بایم و حضورش را درک می‌کنیم. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند. با وجود این شناخت اولیه، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرامی‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها، تفکر درباره نیازمند بودن جهان، در بیدایش خود، به آفریننده است. بیان این راه به شرح زیر است:

مقدمه اول: اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌بایم که

وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که ببیندیشیم، آنها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها، همه را پدیده‌هایی می‌بایم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست.

مقدمه دوم: پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

ذاتِ ناپافته از هستی، بخش چون تواند که بود هستی بخش
خشک ابری که بود ز آب تهی ناید از وی صفت آب‌دهی^۱

آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود.

نتیجه: با توجه به دو مقدمه فوق می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

۱. دی ۹۹ - خرداد ۱۴۰۰ - شهریور ۱۴۰۰ - خرداد ۱۴۰۱ - خرداد ۱۴۰۱

۷

نمی‌گوید تمام چیزهای شیرین، حتی شکر و قند، نیازمند به یک شیرین‌کننده هستند، بلکه ذهن ما اگر موجودی را ببیند که قبلاً نبوده و بعد پدید آمده، در اینجا می‌گوید «پدیده» نمی‌تواند خود به خود پدید آید و حتماً آفریننده‌ای آن را پدید آورده است. همان‌طور که ذهن ما نمی‌پذیرد که یک پدیده بدون پدیدآورنده باشد همان‌طور هم، برعکس، نمی‌پذیرد وجودی که ذاتاً موجود است نیازی به پدیدآورنده داشته باشد.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

شما حتماً نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام رضا علیه السلام، است، شنیده‌اید. شاید بارها آن را دیده و در آن نماز خوانده‌اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانی بازمانده از دوره تیموریان است و جاذبه زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه همچنان باقی است، اما از معمار و بنا و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده‌اند خبری نیست. **آیا رابطه خدا با جهان نیز مانند رابطه بنا با مسجد است؟**

اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی و... تشکیل شده که هیچ کدام از آنها را بنا به وجود نیاورده است. هر یک از این مصالح نیز خواصی دارند که بنا آن را ایجاد نمی‌کند. بنا نه حسبنده‌گی گچ را ایجاد می‌کند و نه سختی و استحکام سنگ را؛ به عبارت دیگر بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را. کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چسبش آنها است. اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب، و خواص آنها و حتی خالق خود بنا است. بر این اساس وجود بنا و نیز وجود مصالح و خواص آنها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آنها از بین می‌روند و ساختمان منلاشی می‌گردد. به همین جهت، جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع با کم نمی‌شود.

به عنوان مثال می‌توان گفت که رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است؛ همین که مولد متوقف شود جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند. بنابراین، مسجد یا ساخته شدن، از بنا بی‌نیاز می‌شود اما موجودات چنین نیستند و پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

۱. دی ۹۹ - شهریور ۹۹ خراج - خرداد ۱۴۰۰ خراج ۲. دی ۹۹ خراج ۳. دی ۹۸ خراج ۴. دی ۹۸

۵. شهریور ۱۴۰۰ ۶. شهریور ۱۴۰۰

برای همین است که پیامبر گرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او بگیرد و او را به حال خود واگذارد نکند: **اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا**؛ خدایا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدن به خود وامگذار. **نور هستی**

قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای بیان می‌کند که در نظر اول برای ما شگفت‌انگیز می‌نماید. اما پس از تفکر دقیق به معنای آن بی‌نیاز می‌شویم؛ قرآن کریم می‌فرماید:

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... خداوند نور آسمان‌ها و زمین است... ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می‌دانیم که خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند. پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟ نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود. نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکارند و سبب آشکار شدن اشیای دیگر هم می‌شوند.

خداوند نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند، به سبب او پیدا و آشکار شده و با به عرصه هستی می‌گذارند و وجودشان به وجود او وابسته است. به همین جهت، هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. در واقع، هر موجودی در حد خودش تجلی خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

دلی کز معرفت نور و صفا دید
و به تعبیر بابا طاهر:
به صحرا بنگرم صحرا تو بینم
به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت
نشان از قامت رعنا تو بینم

۱. شهریور ۹۹ - دی ۹۹ خراج - خرداد ۱۴۰۰ - شهریور ۱۴۰۰

زبان حال موجودات را مولوی این گونه بیان می‌کند:
ما چو نایم و نوا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جان جان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما
ما همه شیران ولی شیر عَلم^۱
ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
تا که ما باشیم با تو در میان
تو وجود مطلق، فانی نما
حمله‌مان از باد باشد دم به دم^۲

تدبّر در قرآن

در آیات زیر تدبّر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

۱. **يَا أَيُّهَا النَّاسُ**

ای مردم
شما به خداوند نیازمند هستید
و خدا است که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.

۲. **أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ**

وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ^۳

۳. **يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ**
هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند.
او همواره دست اندرکار امری است.

۴. **كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ**

۱- فکر می‌کنید چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

۲- نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟ آفرینش و بقا (پیدایش و بقا)

۳- منظور از اینکه خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است، چیست؟

آگاهی، سرچشمه بندگی

انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند؛ اما انسان‌های آگاه دائماً سائۀ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند. افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

۱. دی ۹۷ - خرداد ۹۹ - دی ۹۹ خراج - دی ۱۴۰۰ خراج

۲. خرداد ۹۹ - دی ۱۴۰۰ ۳. شهریور ۹۸

تفکر در حدیث

امیرالمؤمنین امام علی علیه السلام می‌فرماید:

ما رأيت شيئاً
إلا و رأيت الله
قبيله، و بعدته، و معه^۱
هیچ چیزی را ندیدم
مگر اینکه خداوند را
قبل و بعد و با آن دیدم

مقصود امام علی علیه السلام از اینکه می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چیست؟

۱. اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که باکی و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش‌گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند

اکنون ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که آیا می‌توان به ذات خداوند بی‌برد و چیستی او را مشخص کرد؟

در پاسخ می‌گوییم: موضوعاتی که می‌خواهیم درباره آنها شناخت پیدا کنیم، دو دسته‌اند: دسته اول موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کهکشان‌ها؛ حتی کهکشان‌های بسیار دور هم ممکن است روزی شناسایی شوند و انسان بتواند به ماهیت و ذات آنها دست یابد. در حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد، زیرا همه آنها اموری محدود هستند.

دسته دوم موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آنها را ندارد؛ زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. در واقع، ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم. خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و دانش را شناسایی نماید. بنابراین، با اینکه ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان بی‌نیازیم و صفات او را

۱. شهریور ۹۸ - دی ۱۴۰۰ - خرداد ۹۸ - شهریور ۹۸ خراج ۲. خرداد ۹۸ - شهریور ۹۸ خراج ۳. شهریور ۹۹ - دی ۹۹ - خرداد ۱۴۰۰ خراج

۴. دی ۹۷ - شهریور ۹۸ - دی ۹۸ - خرداد ۹۹ - خرداد ۱۴۰۰ - شهریور ۱۴۰۰ خراج

۵. دی ۹۷ - خرداد ۹۸ خراج - شهریور ۱۴۰۰ - دی ۱۴۰۱

